

An attempt essence analysis of classical and non-classical theories of legal thinking, comparing their main principles, aims, methods, subject-object relations and criteria of truth. The peculiarities of the law cognition and understanding of law as procedures epistemology of law and legal hermeneutics.

As an object of legal interpretation are considered legal reality from the sphere of criminal justice. The marked effectiveness of the hermeneutic practices in the context of the qualification of crimes. Peculiarities of judicial interpretation, hermeneutic transformation of normative meanings at the time of their application.

A detailed consideration of the theory of legal thought in its classical and non-classical paradigms reveals the features of the methods and truths legal epistemology and legal hermeneutics. In reviewing the features of the knowledge of the rights and understanding of law, the relationship between the objective and subjective in law. Particular emphasis is placed on hermeneutic practices in the field of law, their progressive and humanistic value.

Key words: *epistemology of law, legal hermeneutics, legal knowledge, legal principles, legal reflection, legal truth, interpretation of law, communication, text, legal discourse, the judicial interpretation.*

УДК 340.12

Н. І. Сагохіна, кандидат юридичних наук

ГЕРМЕНЕВТИЧНА ФІЛОСОФІЯ ПРАВА: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ТА ОНТОЛОГІЧНИЙ ВИМІРИ

У статті розкривається сутність і завдання герменевтичної філософії права через осмислення її методологічного та онтологічного вимірів. На думку автора, герменевтична філософія права являє собою осмислення розуміння водночас як способу буття людини у праві (онтологічний вимір) та способу осягнення правової реальності (методологічний вимір) як складових цілісного досвіду правового.

Ключові слова: *герменевтична філософія права, методологічний вимір, онтологічний вимір, розуміння, перед-розуміння.*

Філософсько-правовий дискурс другої половини ХХ — початку ХХІ ст. позначений розвитком неklasичних підходів до осмислення правової реальності, які акцентують увагу на динамічному вимірі права, розглядаючи його як певний процес (комунікацію, діалог, пізнання, розуміння тощо) і, таким чином, зосереджуються на питанні про те, як право існує (здійснюється,

відбувається, відтворюється, постає). Останнім часом подібне «динамічне праворозуміння» набуває все більшої популярності і на пострадянському просторі¹. Таке переосмислення основного питання філософії права висновує у відмову від будь-яких спроб стабілізувати і схопити право у його визначеності, а, відповідно, й у загострення питання про те, яким чином право вкорінене в бутті взагалі, або, принаймні, у людському бутті. У цьому сенсі досить плідною може виявитись герменевтична філософія права, яка й намагається прояснити природу того досвіду, що є досвідом правового, позначаючи його як «розуміння».

Водночас проясненню підлягає і природа самої герменевтичної філософії права, яка сьогодні трактується достатньо широко. Так, у рамках методологічного її напряму йдеться про виявлення методів практичної інтерпретаційної діяльності, пов'язаної з прийняттям правового рішення або з правовим пізнанням. У свою чергу, онтологічна течія правової герменевтики передбачає осмислення розуміння як способу буття людини у праві та прояснення умов можливості такого розуміння. Що ж стосується україно- та російськомовного філософсько-правового дискурсу, то тут герменевтичні дослідження представлені досить фрагментарно і переважно в межах методологічного виміру герменевтики або на перетині останньої з філософією мови та семіотикою². Врешті-решт, однією з головних проблем герменевтичної філософії права завжди залишається сутність і завдання її самої³.

Спробуємо наблизитись до природи герменевтичної філософії права через осмислення генезису герменевтичної думки у її методологічному та онтологічному вимірах. З другого боку, дослідження історії герменевтичної філософії права потребує виявлення певного попереднього розуміння її сутності, яке в подальшому русі герменевтичним колом буде уточнене і доповнене.

Так, під герменевтичною філософією права маємо на увазі осмислення розуміння як способу буття людини у праві (онтологічний вимір) та способу осягнення правової реальності (методологічний вимір). Уявляється, що витлумачена у такий спосіб герменевтична філософія права є водночас напрямом некласичної філософії права та складовою загальної філософської герменевтики, предметом якої є феномен розуміння. Щодо співвідношення з останньою можна виокремити два основні підходи. З одного боку, герме-

¹ Див., наприклад, нещодавно видану колективну монографію «Неклассическая философия права: вопросы и ответы», що об'єднала зусилля таких дослідників, як С. Максимов, Ю. Пермяков, А. Поляков, О. Стовба, І. Честнов, В. Четвернін, і стала своєрідним маніфестом «динамічного праворозуміння» [1].

² Див., наприклад, дослідження О. Атарщиковой [2], А. Бернюкова [3], Т. Дудаш [4], О. Овчинникова [5].

³ Серед останніх досліджень з цього приводу див., наприклад, статтю М. Зірк-Садовскі [6].

невтична філософія права являє собою особливий випадок застосування філософської герменевтики, специфіка якого зумовлена обмеженнями, пов'язаними із загальнообов'язковістю права. Натомість, на думку Г.-Г. Гадамера, застосування права є парадигмальним прикладом розуміння, а тому юридична герменевтика не є особливим випадком; навпаки, вона здатна пролити світло на питання загальної філософської герменевтики [7, с. 388].

Слово «герменевтика» походить від грецького *ἐρμηνευτική* — мистецтво тлумачення або пояснення. У свою чергу, *ἐρμηνευτική* утворено від дієслова *ἐρμηνεύω*, що має в перекладі на сучасні мови такі значення: 1) говорити, висловлювати, виражати; 2) тлумачити, інтерпретувати, пояснювати, розуміти; 3) перекладати. У творах Платона, де зустрічаються перші згадування про *ἐρμηνευτική*, вона межує з мистецтвом проголошення і роз'яснення волі богів та мистецтвом пророцтва, яким володіють поети [8, с. 377–378]. Ідея герменевтики пов'язана з іменем Гермеса — у грецькій міфологічній традиції бога красномовства та посередника між богами і людьми.

Спочатку герменевтична думка розвивалась у рамках релігійної та світської екзегетики (практики тлумачення окремих текстів), і до XIX ст. залишалася частиною інших дисциплін, переважно теології. У Новий час герменевтика формується як загальна методологія гуманітарних наук, покликаних зрозуміти прояви людського духу (на відміну від наук природничих, що мають на меті пояснення природних явищ). У XX ст. відбувається онтологічний поворот у герменевтиці, який поклав початок філософській герменевтиці як універсальній філософії розуміння, де розуміння — вже не просто особливий різновид пізнання у «науках про дух», а фундаментальний спосіб існування людини у світі.

Заслуга обґрунтування герменевтики як універсальної науки про розуміння належить Фрідріху Шлейермахеру, який вбачав завдання герменевтики у розробці загальних правил тлумачення. Граматичний рівень герменевтичного аналізу Шлейермахер доповнює психологічним, який передбачає особливий творчий процес «вживання» в інше «Я» з метою зрозуміти твір краще, ніж його розумів сам автор, що, однак, залишається нескінченним завданням [9, с. 64, 74, 153–161]. У подальшому В. Дільтей розробляє проект герменевтики як загальної методології гуманітарних наук, у яких предметом розуміння є внутрішній світ індивіда, об'єктивованій назовні, що проявляється у вигляді мови, міфів, звичаїв, права, моралі і т. д. За Дільтеєм, зовнішні вирази життя сприймаються людиною лише остільки, оскільки несуть у собі певні смисли, «вкладені» в них іншими людьми. Саме на розпізнання цих смислів і спрямоване розуміння як специфічний спосіб історичного пізнання [10]. У XX ст. найбільш помітним ученим, який розвивав методологічну лінію в герменевтиці, був Е. Бетті. Він прагнув розмежувати витлумачення і наді-

ленням смислом, наполягаючи на необхідності збереження ідеалу об'єктивності наукової інтерпретації, якому в гуманітарних науках відповідає теза про незалежність об'єкта інтерпретації від її суб'єкта, що, однак, не виключає суб'єктивної актуальності об'єкта для інтерпретатора [11].

Усі згадані концепції тією чи іншою мірою сформувались під впливом романтичної традиції «реконструкції генія автора» як мети розуміння і представляють так звану герменевтику особистості на противагу поширеній у сучасних теоріях герменевтиці ситуації. Відповідні ідеї знайшли відгук і в юриспруденції, поклавши початок триваючій і донині дискусії щодо можливості розвитку права в ході тлумачення. Так, К. Ф. фон Савіньї у своїй роботі «Юридична методологія» розмежовує інтерпретацію закону і доктринальний розвиток права, зазначаючи, що в ході інтерпретації тексту закону ми повинні відтворити задум законодавця шляхом «вживання» у той час, коли він творив. Те саме має на увазі і Ф. Лібер, коли у своєму есе «Правова і політична герменевтика, або принципи інтерпретації та побудови у праві та політиці» зазначає, що правова інтерпретація покликана відтворити «справжнє значення» закону. Натомість їх опоненти слушно зауважують, що закон часто застосовується до ситуацій, які не могли бути передбачені його творцем, а тому його інтерпретація завжди має творчий характер. Так, Дж. Ессер у дослідженні «Упередження і вибір методів у правосудді» стверджує, що результат інтерпретації закону зумовлений радше не методом, а попереднім уявленням про «правильне» рішення [12].

Одним із найвідоміших послідовників Ф. Шлейермахера в царині юриспруденції є Г. Коінг, який досліджує можливості застосування загальних канонів інтерпретації, сформульованих Шлейермахером, для тлумачення в галузі права та їх вплив на юриспруденцію як інтерпретуючу прикладну науку про дух [13]. Методологічне розуміння герменевтики знаходимо також у правових дослідженнях таких авторів, як К. Енгіш, К. Ларенц, Ф. Мюллер та ін.

У полеміці між методологічною і філософською стратегіями у герменевтиці об'єктивістська самосвідомість наук про дух зазнала істотних трансформацій. Сьогодні у своєму методологічному вимірі герменевтика являє собою альтернативу класичній епістемології, протиставляючи науковому пізнанню герменевтичне розуміння як спосіб осягнення правової реальності, однак залишаючись при цьому в межах дебатів про метод. Натомість онтологічний поворот у герменевтиці, який власне й перетворив її на герменевтичну філософію, полягав у різкій трансформації проблематики від питання про умови розуміння суб'єктом текстів або історії до питання «що це за істота, буття якої полягає у розумінні?» [14, с. 43].

Так, ґрунтуючись на феноменології Е. Гуссерля, М. Хайдеггер у праці «Буття та час» визначає герменевтику як «феноменологію Dasein», де Dasein — це суще, яке відрізняється від іншого сущого осмисленим ставленням до себе і світу. Відповідно розуміння виявляється фундаментальним способом буття Dasein у світі. Існування людини як таке є герменевтичним, інтерпретуючим: ми існуємо у світі, де будь-який об'єкт є об'єктом розуміння. Йдеться при цьому не просто про відкриття деякого початкового смислу, світ як такий не є осмисленим. Єдиним джерелом смислів є Dasein, що бере на себе відповідальність і наповнює світ смислом у творчому акті розуміння. Так стає можливою герменевтична філософія, тобто філософія, яка герменевтично розглядає весь світ. Тому філософію як таку Хайдеггер називає «герменевтикою фактичності» [15, с. 12, 142–148]. Розуміння припило бути суто методологічною ідеєю.

Погляди Хайдеггера отримали розвиток у творчості Г.-Г. Гадамера, який концептуально обґрунтував проект філософської герменевтики, протиставивши його проекту герменевтики як методології наук про дух. У праці «Істина та метод» він протиставляє тезі про незалежність об'єкта від суб'єкта ідею «опосередкування минулого теперішнім», а формальному розуму раціоналістів («методу») — практичну мудрість (фронезис), яка необхідна для герменевтичного осягнення істини. При цьому, на думку Гадамера, саме застосування права є парадигмальним прикладом герменевтичного розуміння, який може пролити світло на загальні питання філософської герменевтики і поновити єдність герменевтичної проблеми. Суть останньої полягає у застосуванні: у розумінні завжди має місце щось на зразок застосування тексту, що підлягає розумінню, до тієї сучасної ситуації, у якій перебуває інтерпретатор [7, с. 364–369]. Так, справжня проблема юридичної герменевтики полягає в тому, що будь-який закон має загальний характер і тому не може охопити практичну дійсність у всій її конкретності. Зразки поведінки не є вічними і незмінними, але й не є простими конвенціями, відображаючи природу речей, і справа лише в тому, що ця остання визначає себе кожного разу тільки у застосуванні [7, с. 376–379]. У цьому контексті Гадамер намагається спростувати думку, згідно з якою смисл діючого закону однозначний і сучасна нам юридична практика тільки наслідуює цей початковий смисл. Насправді ж, відзначає філософ, смисл норми визначається юристом з урахуванням того випадку, до якого її слід застосувати. Правозастосувач повинен усвідомити зміни, які відбулись у правовідносинах, і відповідно наново визначити нормативну функцію закону [7, с. 386].

Слідом за Хайдеггером, Гадамер розкриває кругову структуру розуміння: ми завжди виявляємо себе вже зануреними у певну ситуацію, яка визначає

горизонт розуміння, а тому розуміння завжди починається з обумовленого традицією перед-розуміння (сукупності упереджень), що згодом уточнюється. Стосовно судової практики мова йде про правове перед-рішення, яке передує винесенню вироку і має в першу чергу позитивну правову цінність. Ідеться, таким чином, не про те, щоб відмежувати себе від традиції, яка звертається до нас, зокрема, через прецедент та доктрину, а навпаки: відмежувати себе від того, що може завадити нам зрозуміти традицію з точки зору самої справи [7, с. 322].

Оскільки розуміння, за Гадамером, завжди є практичним, то й сама герменевтика є не теорією, а лише способом існування у світі, який полягає у діалозі з метою пошуку загального смислу. Натомість П. Рикер наполягає на важливості методологічного виміру герменевтики, поєднуючи її зі структурною антропологією, що, на його думку, уможливорює взаємодію онтології та епістемології. Для Рикера герменевтика є теорією розуміння текстів, причому під «текстом» він має на увазі все, що підлягає інтерпретації. Однак будь-яке епістемологічне розуміння виявляється можливим лише як аспект розуміння екзистенціального [14, с. 39–66]. Так, Рикер намагається відновити єдність епістемологічного та онтологічного виміру буття людини, розглядаючи правове судження як типовий приклад герменевтичного досвіду, що вимагає практичної мудрості, досвіду прийняття рішення в ситуації невизначеності та конфлікту з метою примирення ворогуючих сторін [16, с. 87; 17, с. 233–248; 18].

Філософська герменевтика мала величезний вплив як на континентальну філософсько-правову традицію, так і на англо-саксонську юриспруденцію. У межах першої слід згадати передусім філософсько-правові концепції В. Майхофера і А. Кауфмана.

В. Майхофер у своєму дослідженні «Право і буття» спирається на ідеї Хайдеггера і намагається побудувати за допомогою герменевтики *Dasein* онтологію права, тобто визначити саме право як суще. На думку Майхофера, наше буття завжди є буттям-з-Іншими, причому не взагалі, а завжди конкретним як-буттям: як-покупця, як-громадянина і т. п. Метою ж права є справжність як-буття; тому право лише оформлює відповідне як-буття. Таким чином, Майхофер пропонує екзистенціальне обґрунтування права, що виходить з буття людини [19]. Ідеї Гадамера розвиває у своїй філософії права А. Кауфман. У своїх працях (основні з яких «Вступ до правової герменевтики», «Філософія права в перехідний період», «Попередні зауваження щодо правової логіки та онтології відносин. Засади правової теорії, заснованої на понятті персони») він намагається подолати однобічність як правового позитивізму, так і класичного юснатуралізму. За Кауфманом,

право конститується в ході герменевтичного процесу розуміння. Воно не є сукупністю правил, а відбувається у правовідносинах у ході застосування абстрактної норми до конкретного випадку. Право — це не категорія, що підлягає проясненню, а подія розуміння, що має структуру кола: розумінню норми передують розуміння можливих випадків, на які вона розрахована, а осмислення конкретної справи вимагає попереднього розуміння норми. Право як таке не може бути засноване тільки в нормі або тільки у випадку, але ґрунтується у їх взаємовідношенні, являючи собою не субстанцію, а відношення між випадком і нормою. Однак правом є не будь-яке відношення між нормою і випадком, а тільки таке, у якому особи, що здійснюють це відношення через власні вчинки, визнають одна одну, й, отже, є персонами [20].

В англо-саксонській юриспруденції найвідомішим послідовником Гадамера був Р. Дворкін, який у своїй праці «Імперія права» розвиває ідею про те, що будь-яке розуміння є творчим актом включення у здійснення традиції, причетності до загального смислу. На думку Дворкіна, в інтерпретації права судді виконують роль послідовних співавторів колективного роману, кожен з яких повинен додати свою главу до нескінченної історії таким чином, щоб вона могла бути прочитана як частина цілого оповідання. При цьому суддя має не тільки визначити суспільний ідеал своїх попередників, утілений ними в минулих рішеннях, але й розкрити його в актуальному соціально-історичному контексті [21, с. 227].

Серед останніх розвідок у межах онтологічної стратегії правової герменевтики можна відзначити також праці Ф. Дж. Мутса III [22] та Й. Тонтті [23]. У цілому у своєму онтологічному вимірі герменевтична філософія права намагається відновити єдність теорії та практики, розглядаючи розуміння у праві як буття і пізнання водночас, і при цьому сама виявляється лише способом буття у праві, а не формулюванням та утвердженням щодо нього певної позиції, власне розумінням як досвідом інтерсуб'єктивного відтворення правових смислів.

Відповідно онтологічна і методологічна стратегії у герменевтиці права також є радше не етапами її розвитку або конкуруючими інтерпретаціями її завдань, а лише двома вимірами одного явища, які неможливо відокремити один від одного, так само як неможливо відокремити теоретичний досвід осягнення права від практичного досвіду його відтворення.

Загальними ж ідеями, визначальними для герменевтичної філософії права, є такі.

Будь-яке пізнання правової реальності має характер розуміння — творчого осмислення права в контексті конкретної правової ситуації (реальної

або гіпотетичної) з позиції її безпосереднього учасника. На відміну від теоретичного пізнання, спрямованого в минуле та орієнтованого на ідеал об'єктивної істини, горизонтом практичного розуміння є майбутня інтерсуб'єктивна справедливість.

Таке розуміння можливе лише в контексті окремого випадку, тобто у застосуванні права, яке й виявляється єдиним способом наближення до правової реальності. Остання ж не підлягає теоретизації поза зв'язком з практикою здійснення права. Якщо наукове пізнання являє собою теоретичне осмислення права з метою формулювання загальних принципів його функціонування як орієнтирів для практики, то герменевтичне розуміння завжди є водночас і теоретичною, і практичною діяльністю.

У герменевтичному розумінні відтворюється правова реальність. Ми ніколи не можемо зайняти неупереджену позицію «над правом», а завжди виявляємо себе частиною певної динамічної правової традиції, сформованої, у свою чергу, попередніми судженнями щодо права і такою, що постійно продовжує формуватись у конфлікті інтерпретацій. Взаємодія між правовою традицією і конкретним правовим судженням відбувається за логікою «герменевтичної спіралі»: з одного боку, традиція обумовлює осмислення правової ситуації в тому сенсі, що формує наше перед-розуміння і окреслює доступні смислові альтернативи. З другого боку, сама традиція складається з обумовлених нею рішень у конкретних ситуаціях, через які правозастосувач вводить у гру свої власні упередження. При цьому таке коло не є застиглою структурою, а передбачає концентричне розширення зрозумілого смислу. Так, розуміння виявляється водночас конституюванням правової реальності.

Таким чином, герменевтична філософія права являє собою одну з версій некласичного динамічного праворозуміння, розглядаючи право як процес розуміння — інтерсуб'єктивного конституювання правових смислів у ході здійснення права і його осягнення водночас. У свою чергу, уточнення природи герменевтичної філософії права дозволяє уточнити і її завдання. Визнаючи конструктивну роль перед-розуміння, герменевтична філософія права здатна протистояти як постмодерністському свавіллю інтерпретацій, так і позитивістському засиллю науковості. Високий гуманістичний смисл герменевтики закладений уже в самій структурі «герменевтичної спіралі» — руху від перед-розуміння до повного розуміння, а потім назад, для перевірки необхідності змін і доповнень до початкового уявлення. Перед-розуміння і добросовісне прагнення більш глибокого розуміння залишають місце для перегляду вихідних ідей, а отже, означають принципову відкритість для діалогу. Так, герменевтика виховує повагу до чужої точки зору, терпіння та прагнення порозуміння, не заперечуючи водночас необхідність критичної

оцінки. У зв'язку з цим Гадамер наголошує: «Герменевтика — це практика... Усіма силами підтримувати діалог, давати сказати своє слово і тому, хто має іншу точку зору, вміти засвоювати те, що він говорить, — от у чому душа герменевтики» [24, с. 8].

ЛІТЕРАТУРА

1. Неклассическая философия права: вопросы и ответы : кол. моногр. / С. И. Максимов, Ю. Е. Пермяков, А. В. Поляков и др. ; под ред. А. В. Стовбы. – Харьков : Б-ка междунар. журн. «Проблемы философии права», 2013. – 272 с.
2. Атарщикова Е. Н. Герменевтика в праве: История и современность / Е. Н. Атарщикова. – СПб. : С.-Петербур. ун-т МВД России, 1998. – 296 с.
3. Бернюков А. М. Здійснення правосуддя: герменевтичний підхід / А. М. Бернюков // Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення / А. М. Бернюков, В. С. Бігун, Ю. П. Лобода та ін. ; відп. ред. В. С. Бігун. – К. : Б-ка міжнар. часоп. «Проблеми філософії права», 2009. – С. 148–206.
4. Дудаш Т. І. Праворозуміння крізь призму герменевтики / Т. І. Дудаш. – Л. : Край, 2010. – 248 с.
5. Овчинников А. И. Правовое мышление в герменевтической парадигме / А. И. Овчинников. – Ростов н/Д : Изд-во Рост. ун-та, 2002. – 288 с.
6. Зірк-Садовські М. Завдання герменевтичної філософії права / М. Зірк-Садовські // Філософія права і заг. теорія права. – 2012. – № 2. – С. 102–114.
7. Гадамер Х.-Г. Истина и метод: Основы философской герменевтики / Х.-Г. Гадамер ; пер. с нем. М. А. Журиной, С. Н. Земляной, А. А. Рыбаков, И. Н. Буров. – М. : Прогресс, 1988. – 700 с.
8. Платон. Ион / Платон ; пер. с греч. А. Ф. Лосев, А. А. Тахо-Годи // Платон. Собр. соч. : в 4 т. – М. : Мысль, 1990–1994. – Т. 1, 1990. – С. 372–385.
9. Шлейермахер Ф. Герменевтика / Ф. Шлейермахер ; пер. с нем. А. Л. Вольского. – СПб. : Европ. Дом, 2004. – 242 с.
10. Дильтей В. Описательная психология / В. Дильтей. – СПб. : Алетейя, 1996. – 160 с.
11. Бетти Э. Герменевтика как общая методология наук о духе / Э. Бетти ; пер. с нем. Е. В. Борисов. – М. : «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2011. – 144 с.
12. Poscher R. Hermeneutics, Jurisprudence and Law [Електронний ресурс] / R. Poscher. – Режим доступу: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2394503.
13. Coing H. Die juristischen Auslegungsmethoden und die Lehre der allgemeinen Hermeneutic / H. Coing. – Köln-Opladen : Westdeutscher Verlag, 1959.
14. Рикер П. Конфликт интерпретаций / П. Рикер ; пер. с фр. И. С. Вдовиной. – М. : Академ. проект, 2008. – 695 с.
15. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер ; пер. с нем. В. В. Библихина. – СПб. : Наука, 2006. – 452 с.

16. Рикер П. Путь признания. Три очерка / П. Рикер ; пер. с фр. И. И. Блауберг, И. С. Вдовина. – М. : Рос. полит. энцикл. (РОССПЭН), 2010. – 268 с.
17. Рикер П. Справедливое / П. Рикер ; пер. с фр. Б. Скуратов, П. Хицкий. – М. : Гнозис, Логос, 2005. – 304 с.
18. Рикер П. Торжество языка над насиллием. Герменевтический подход к философии права / П. Рикер ; пер. з фр. О. И. Шульмана // Вопр. философии. – 1996. – № 4. – С. 27–36.
19. Майхофер В. Право и бытие / В. Майхофер ; пер. с нем. А. Стовба // Рос. ежегод. теории права. – 2008. – № 1. – С. 186–258.
20. Кауфман А. Попередні зауваження щодо правової логіки та онтології відносин. Засади правової теорії, заснованої на понятті персони / А. Кауфман // Філософія права і заг. теорія права. – 2013. – № 1. – С. 329–344.
21. Dworkin R. Law's Empire / R. Dworkin. – London : Fontana Press, 1986. – 470 p.
22. Mootz F.-J. III. Law, Hermeneutics and Rhetoric / F.-G. III Mootz. – Burlington : Ashgate, 2010. – 470 p.
23. Tontti J. Right and prejudice: prolegomena to a hermeneutical philosophy of law / J. Tontti. – Burlington, 2004. – 204 p.
24. Гадамер Х.-Г. Актуальность прекрасного / Х.-Г. Гадамер ; пер. с нем. под ред. В. С. Малахова. – М. : Искусство, 1991. – 367 с. – (История эстетики в памятниках и документах).

ГЕРМЕНЕВТИЧЕСКАЯ ФИЛОСОФИЯ ПРАВА: МЕТОДОЛОГИЧЕСКОЕ И ОНТОЛОГИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ

Сатохина Н. И.

В статье раскрывается сущность и задачи герменевтической философии права через осмысление ее методологического и онтологического измерений. По мнению автора, герменевтическая философия права представляет собой осмысление понимания одновременно как способа бытия человека в праве (онтологическое измерение) и способа постижения правовой реальности (методологическое измерение) как составляющих целостного опыта правового.

Ключевые слова: *герменевтическая философия права, методологическое измерение, онтологическое измерение, понимание, пред-понимание.*

HERMENEUTICAL PHILOSOPHY OF LAW: METHODOLOGICAL AND ONTOLOGICAL DIMENSIONS

Satokhina N. I.

The article deals with the nature and objectives of hermeneutical philosophy of law through the understanding of its methodological and ontological dimensions. According to the author, hermeneutical philosophy of law is a reflection of understanding both as a

way of human existence in law and way of understanding of legal reality as integral components of legal experience.

In its methodological dimension legal hermeneutics is an alternative to classical epistemology. It opposes scientific knowledge to hermeneutical understanding as a way of comprehension of the legal reality. In ontological dimension hermeneutic philosophy of law is trying to restore the unity of theory and practice, considering the understanding of the law as being and knowing. At the same time it is mere way of being in the law, but not the formulation and approval of a definitive position about it. It is understanding as experience of intersubjective reproduction of legal meanings.

Accordingly, ontological and methodological strategies in hermeneutics of law are also not stages of its development or competing interpretations of its tasks, but only two measurements of a phenomenon that cannot be separated from each other; such as it is impossible to separate the theoretical experience of understanding of the law from experience of its reproduction.

The general ideas crucial for hermeneutical philosophy of law are:

1. Any knowledge of legal reality is the understanding, i.e. the creative comprehension of law in the context of a particular legal situation (real or hypothetical) that is made by its direct participant.

2. Such an understanding is possible only in the context of a particular case, that is the application of law and that is the only way to approach the legal reality.

3. Hermeneutical understanding reproduces the legal reality.

Thus, the hermeneutical philosophy of law is a version of dynamic non-classical thinking, considering law as process of understanding — intersubjective constitution of legal meanings in the its exercise and comprehension simultaneously. In turn, clarifying the nature of hermeneutical philosophy of law allows her to clarify her task. Recognizing the constructive role of pre-understanding, hermeneutical philosophy of law able to resist tyranny of postmodern interpretations and positivistic scientific dominance. High humanistic meaning of hermeneutics are incorporated in the structure of «hermeneutical spiral» — the movement from pre-understanding to fully understand, and then back to verify the need for changes and additions to the original idea. Pre-understanding and good faith desire to achieve a better understanding leave a place to review the output of ideas, and therefore represent a fundamental openness to dialogue. So hermeneutics brings respect for other people's point of view, patience and desire understanding, while not denying the need for critical evaluation.

Key words: *hermeneutical philosophy of law, methodological dimension ontological dimension, understanding, pre-understanding.*

